

คำนำ

การวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นเพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดจากการให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการจัดการภัยพิบัติจากธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะอุทกภัยเนื่องจากปัญหาอุทกภัยมักเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นประจำทุกปี และนับจะมีแนวโน้มมากขึ้นเนื่องจากหลายปัจจัยต่างๆประกอบกัน ทั้งจากการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศอันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อนที่ทำให้เกิดพายุและฝนตกมากขึ้น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารถูกทำลาย ทางน้ำตื้นเขิน การปลูกสิ่งก่อสร้างขวางทางน้ำ การทำลายพื้นที่รับน้ำ และการบุกรุกแม่น้ำลำคลอง ทั้งนี้ปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ต้นน้ำมักเป็นน้ำไหลหลากและท่วมฉับพลัน แต่ถ้าเป็นพื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำมักจะเป็นการท่วมจากน้ำล้นตลิ่งและน้ำท่วมขัง ที่เกิดจากปริมาณน้ำฝนมีมากเกินไป ยิ่งในพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากปากแม่น้ำ ดังเช่น ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนยังมีปัญหาน้ำทะเลหนุนสูงด้วย ยิ่งทำให้ปัญหาอุทกภัยรุนแรงมากขึ้น

ทั้งนี้ ปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นในชุมชนใดๆ ผู้ที่ควรมีบทบาทหลักในการจัดการวิกฤตภัยที่เกิดขึ้นคือตัวชุมชน โดยหน่วยงานภายนอกเพียงเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนเท่าที่จำเป็น แต่การที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการได้นั้น ชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินการ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จึงพยายามศึกษาจากประสบการณ์ของชุมชนที่นับว่าประสบความสำเร็จพอสมควรในการจัดการอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2554 ที่ผ่านมา โดยประกอบด้วยชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาและท่าจีน ได้แก่ ชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ชุมชนปากเกร็ด เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชุมชนบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาว่าในขณะนั้น ทั้งช่วงก่อนเกิดอุทกภัย ระหว่างเกิดอุทกภัย และภายหลังเกิดอุทกภัย ชุมชนเหล่านี้มีการจัดการอุทกภัยด้านต่างๆอย่างไรบ้าง ปัจจัยที่ทำให้สำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงบทบาทที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดการอุทกภัยของชุมชนดังกล่าวในช่วงนั้น รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้สำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานเหล่านี้ เพื่อประมวลและสังเคราะห์สิ่งที่ได้มาสร้างแบบจำลองสำหรับใช้ประกอบเป็นแนวทางการจัดการอุทกภัยของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีลักษณะการเกิดอุทกภัยในลักษณะที่คล้ายกับที่เกิดใน 3 ชุมชนที่ศึกษานี้ต่อไปได้

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยต่อการทำความเข้าใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนพยายามดำเนินการจัดการอุทกภัย การใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ความเข้มแข็งตัวชุมชนโดยรวมและผู้นำชุมชน ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการร่วมกันป้องกันและจัดการภัยพิบัติธรรมชาติด้วยตนเอง รวมทั้งประโยชน์ของการสร้างเครือข่ายภายในและกับภายนอกชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ในขณะที่หน่วยงาน

ภายนอกเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรที่จำเป็น และการอำนวยความสะดวก ตลอดจนการฝึกอบรมให้ความรู้หรือการจัดการอื่นๆ ที่จะเสริมสร้างพลังของชุมชนให้มีขีดความสามารถในการจัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ซึ่งนอกจากเป็นการเพิ่มความสามารถของชุมชนแล้วยังเป็นการประหยัดทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะจากภาครัฐอีกด้วย และยังทำให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลอีกด้วย

คณะผู้วิจัย

กรกฎาคม 2558

